

AJANKOHTAISTA

Kohtaamisia kirjan kanssa -seminaari Kirjativolissa

Elina Raitasalo

Helsingin kaupungin kulttuuriasiainkeskuksen taidekeskus Annantalossa toukokuussa vietetty Kirjativoli oli syntynyt tarpeesta järjestää lapsille, nuorille ja heidän perheilleen oma kirjatapahtuma, jossa voi kuunnella, katsella, hullutella, iloita ja viihtyä sanojen ja kuvien parissa. Nelipäiväisessä tapahtumassa esiteltiin pääasiassa kotimaista lasten- ja nuortenkirjallisuutta ja niiden tekijöitä, mutta ohjelmaa oli myös muilla kielillä. Koko talon täyttivät kirjoihin, kirjoittamiseen ja lukemiseen liittyvät työpajat, esitykset, keskustelut, seminaarit ja näyttelyt. Kirjativoli oli ensimmäinen näin laaja lasten ja nuorten lukemiseen liittyvä tapahtuma Suomessa.

Annantalossa järjestetyn Kirjativolin logo (tekijä Linda Bondestam).

Runokylpyjä kahdella kielellä

Päivän mittainen kaksikielinen seminaari *Kohtaamisia kirjan kanssa - Möte med boken* oli suunnattu sekä lastenkirjallisuuden kanssa työskenteleville että muille aiheesta kiinnostuneille. Seminaarin ensimmäisenä aiheena oli ruotsin- ja suomenkielisen pienten lasten runotarjonta. Sitä käsittelivät kirjavinkkausta, runokylpyjä ja sanapajoja pitävät kirjastonhoitaja Annika Sandelin, lastentarhanopettaja Reetta Hietanen ja Outi-Maria Takkinen. Yhdeksi keskustelun kysymykseksi nousi, miksi suomen kielellä on tehty paljon hyvää vauvojenrunoutta mutta suomenruotsalaisella puolella ei.

Takkisen mukaan epäsuhtaa selittää osaltaan se, että kustantajat ovat panostaneet nimenomaan suomenkieliseen pienten lasten kirjallisuuteen. Varsinaisen vauvakulttuurin buumin aloitti Hannele Huovin (teksti), Soili Perkiön (sävellys) ja Kristiina Louhen (kuvi- tus) teos *Vauvan vaaka* (2008), joka on ollut vaikuttamassa sanataidepajojen ja vauvaryhmien kehittymiseen. Tätä ennen tietä olivat jo näyttäneet muun muassa Eppu Nuotion kirjoittama ja Virpi Pennan kuvittama *Silkkipaperitaivas* (2005) ja Laura Ruohosen kirjoittama ja Erika Kovasen kuvittama *Allakka Pullakka* (2004). Vahvana vauvaloruttelun ja non- sense-runouden synnyn taustavoimana voi myös pitää Kirsi Kunnasta.

Reetta Hietasen mukaan ideat, joissa on mukana leikkiä, toimivat hyvin päiväkotiympä- ristössä. Hän käyttää runoja päiväkodin arkipäiväisissä siirtymätilanteissa ohjeistamisen ja opastamisen välineenä, ei niinkään kirjallisuutena. Takkinen on havainnut, että erilaisissa pajaryhmissä loruttelujen vetäjät käyttävät mielellään sellaisia teoksia, joissa on mukana levy. Suomenruotsalaisen pienten lasten kirjallisuuden puutetta paikkaamaan ja tukemaan on tehty kokoelma *Din egen bok* -kirja ja *Din egen skiva* -levy (2009). Kokoelmassa on laa- ja valikoima hauskaa ja jännittävää suomenruotsalaista loruttelua, tarinointia ja musisointia. Hankkeessa mukana olleen Nina Granin mukaan teosta on neuvoloissa jaettu kulttuuril- lahjana ensisijaisesti kaksikielisille perheille, mutta myös muille kiinnostuneille. Tämän lisäksi suomenruotsalaista lastenkirjallisuutta tekee Helsingissä tunnetuksi kirjailijanakin toimiva Annika Sandelin. Hän vetää Rikhardinkadun kirjastossa satutunteja, sanapajoja ja *babyoesi*-ryhmiä. Takkinen ja Sandelin aloittivat alustuksen pyytämällä yleisöä osallistu- maan kahteen vauvojen hittisormirunoon, jotka olivat Eppu Nuotion Viisi villiä veikkoja ja Lennart Hellsingin Klipp Klipp.

Maailman valloitusta runoillen ja afrikkalaisin lukukinkerein

Filosofian tohtori Sirkka-Liisa Heinonen kertoi, mitä runoilla voi tehdä. Heinonen on tutki- musryhmänsä kanssa lukenut alle kolmivuotiaille runoja ja kirjannut lasten omia vastineita niihin. Niiden pohjalta on tutkittu äidinkielen taipumista käyttäjänsä suussa ja etsitty tietä lapsen kielelliseen kehitykseen. Ideana on ollut löytää tie lapsen ymmärtämiseen, ei tietä taiteeseen. Lapsilla on taipumus havainnoida kielellisesti asioita äidinkieltensä viitekehyy- sen mukaan. Alustuksen aikana kuultiin muun muassa Kirsi Kunnaksen runo Kattila ja perunat klassikosta *Tiitiäisen Satupuu* (1956) ja lapsen kilpikonnän hitautta korostava vasti- ne siihen. On havaittu, että lapset oppivat kuunnellessaan runon muodon ja osaavat käyttää suullisesti kieltä luovasti ja omaperäisesti.

Aiheesta jatkoi kenialainen pedagogi Beatrice Ogwe. Hän kertoi Victoria-järven rannal- la sijaitsevan kalastajakylä Osiri Beachin kirjastosta, jossa kirja tuodaan kulttuurisesti lähelle kyläläisiä. Kirjakulttuurin omaksuminen koulun opettamassa ja siirtomaavallan aikaisessa muodossa ei aina puhuttele kylän nuoria. Tyttöjen kouluttautumisessa on myös omat haasteensa, sillä heidän toivotaan jäävän hoitamaan kotia. Tie sosiaalisen nousuun on kuitenkin sidoksissa lukemisen oppimiseen.

Kirjastossa pedagogit Adrian Onyando ja Beatrice Ogwe ovat kehittäneet kouluopetuk- sen tueksi kirjakulttuurin omaksumista helpottavia toimia, ja kokeilleet niiden toimivuutta Osiri Beachin kirjastossa. Ogwen mukaan kenialaiseen kulttuuriin ei istu yksinlukeminen eikä kirjan kanssa omiin oloihin vetäytyminen. Lukemisesta on kalastajakylässä tehty yhteisöllistä muun muassa järjestämällä *Reading Party* -tapahtumia. Koska länsimaissa val- lalla oleva kirjainten katsomisen ja silmällä havainnoinnin periaate ei välttämättä toimi kenialaisessa kulttuurissa, sen rinnalle on tuotu ajatus vahvistaa lukuharrastusta ujuttamalla kirjat suullisen tradition perinteeseen musiikin, tanssin ja opetusnäytelmän keinoin. Osiri

Beachissa paikalliset vahvat naislaulaja-vaikuttajat kutsuvat kyläläiset laulullaan *Reading Party* -tapahtumiin ja laulavat siitä, kuinka uuden sukupolven soturit käyttävät kynää ja kirjaa miekkana ja kilpenä. Sankareita ja sankarittaria ovat juhlissa ne, jotka ovat lukeneet kirjoja.

Kirjastonhoitaja Maija Korhonen esitteli kuvin Osiri Beachin elämää ja kirjasto-projektia. Aiheesta saa lisätietoa *International Board on Books for Young People* Suomen jaoston (IBBY Finland ry:n) julkaisusta *Lennä, lennä pääskynen! Fu, fu Opija! Tietoa ja tarinoita Keniasta ja elämästä Victoria-järven rannalla* (2009). Beatrice Ogwe piti Kirjativolissa *Reading Party* -tapahtumia suomalaisille koululaisille Annantalon pohjoispäättyyn rakennuksessa kirjastossa, jossa oli myös kenialais-suomalaisten lasten piirroksista koottu näyttely.

Kirjailijavieraita kuvittajan valtakunnassa

Kuvittaja Salla Savolaisen vieraina olivat kirjailijat Riina Katajavuori sekä Reetta Niemelä. Tekijät kertoivat kirjoittamisen ja kuvittamisen prosesseista ja niiden kohtaamisesta. Esitystä havainnollistivat Salla Savolaisen kuvat.

Salla Savolainen ja Riina Katajavuori tapasivat Pentti-sarjan myötä. Riina Katajavuoren kirjoittamat Pentti-kirjat ovat vieneet Savolaisen muun muassa Lanzarotelle (*Pentti Kanariansaarilla*, 2006) ja Lappiin (*Pentti miesten Lapin-reissulla*, 2008), sillä kuvittaja haluaa tuntea ympäristön, jota kuvittaa. Kuvituksen suhde tekstiin on esittävä. Aluksi tekijät eivät tunteneet toisiaan, nyt heidän yhteistyönsä on edennyt tiimityöskentelyyn. Kummankin työlle ja tekemiselle annetaan kuitenkin oma tilansa ja aikansa. Kustantaja ei puutu kirjan tekemisen prosessiin. Kysymykseen, kumpi tulee ensin sana vai kuva, Katajavuori vastasi: sana. Tosin kaksikon huoneista kertova teos *Mennään jo kotiin* (2007) taisi saada alkunsa Savolaisen innostuksesta ihmisten koteihin sellaisena kun ne arkipäivisin ovat.

Savolaisen ja Niemelän vasta alullaan oleva yhteistyö sai kimmokkeen yhteisestä kiinnostuksesta mehiläisiin ja ensiksi mainitun Niemelää inspiroineesta mehiläispiirroksista. Kysymykseen, miten kirjailija kokee kuvittajan roolin, Katajavuori ja Niemelä vastasivat olevansa tyytyväisiä, jos joku kuvittaa. Kuvittamisen ja kirjoittamisen prosesseista kaikki keskustelijat olivat sitä mieltä, että ideoinnissa voi olla vuorovaikutusta, mutta tekemisen aikana pitää saada olla rauhassa. Kuvittamisen suhteesta tekstiin Savolainen totesi, että josain vaiheessa käsikirjoitus täytyy vain jättää pois käsistä. Pieniä korjauksia tekstiin ja kuvitukseen joudutaan joskus matkan varrella tekemään.

Lukeminenko helppoa ja hauskaa?

Seminaari päättyi kysymykseen, voiko lukeminen olla helppoa ja hauskaa. Aiheesta keskustelivat kirjailija Tittamari Marttinen, erityisopettaja Teresia Volotinen ja osastonhoitaja Susanne Ahlroth Rikhardinkadun kirjastosta. Marttinen aloitti innostavan esityksensä toteamalla, että on traagista, jollei lukeminen ole helppoa ja hauskaa. Tämä tarkoittaa, että aikuisten oikeanlainen tuki voi lukemaan oppimisen vaiheessa olla elintärkeää. Aikuiset voivat ohjata lasta kohtaamaan kirjaa. Volotinen painotti topeliaanisessa hengessä, että sadun tai tarinan ei tarvitse olla liian opettava eikä oppiminen ole lukkarin kirjalla päähän lyömistä.

Helppolukuisten tai selkokirjojen luonnetta pohdittaessa todettiin niiden olevan myös väkevää kirjallisuutta. On oma taiteen lajinsa kirjoittaa rikkaalla suomenkielellä vetäviä juonia ja mukaansatempaavia henkilöahmoja, jotka ovat keskeisiä tässä kirjallisuuden lajissa. Tärkeitä seikkoja ovat myös kirjojen typografia ja kuvien ja tekstien asemointi. Oma haastava lajinsa on myös maahanmuuttajille suunnatut selkokirjat kulttuurisine paino-

tuksineen. Ahlrothin mukaan suomenruotsalaisen lastenkirjallisuuden puolella hyppäys kuvakirjoista helppolukuisiin kirjoihin on niukan tarjonnan tähden vaikeaa. Yläasteikäisille on enemmän tarjontaa ja nykypäivänä julkaistaan onneksi muutakin kuin täysin ongelmakeskeistä nuortenkirjallisuutta. Marttinen korosti tarinan imua ja mielihyväkirjallisuuden merkitystä. Volotinen nosti esiin vitsit ja sarjakuvat, joissa tarina tulee esille tiivistetyssä muodossa. Netin roolista suhteessa kirjallisuuteen Marttinen sanoi, että niin kirjan kuin netin lukutaitoa tarvitaan, rinnakkain ja toisiaan tukien. Volotinen nosti esille *Netlibris*-hankkeen, jonka lähtökohtana oli rinnakkaislukeminen ja nettitaitojen opettaminen myös tytöille. Fantasiakirjallisuuden nousu on taas lisännyt poikien lukuharrastusta.

Kirjavinkkausta tehdessään Ahlroth joutuu usein pohtimaan oikean kirjan ja lukijan kohtaamista, joka joskus on myös määrittelemätöntä toisensa löytämistä. Ahlroth kertoi kirjaston sujauttelevan kirjojen sisään palautelappuja, joihin lapset voivat lyhyesti kommentoida kirjoja. Näin kirjastoon saadaan myös ensiarvoista pikapalautetta teoksista. Volotinen korosti myös, että kirjojen lukemisen hauskuus ei välttämättä tule vain yhtä lajityyppiä luettaessa. On tärkeää kehittää lukutaitoa monenlaisten tekstien äärellä. Juuri tähän pyritään Netlibriksessä. Kirjavinkkausta voisivat antaa vaikka luokan oppilaat opettajalle. Myös kirjamesuille osallistuminen on ollut oppilaista hauskaa!

Seminaarin *Kohtaamisia kirjan kanssa* järjestivät IBBY Finland ry yhteistyössä Annan talon taidekeskuksen, Helsingin kulttuurikeskuksen ja Rikhardinkadun kirjaston kanssa.

Fil. yo Elina Raitasalo on kulttuurialan tuottaja ja IBBY Finland ry:n hallituksen jäsen.